

Ur *Internationalen* 32 1995

Ernest Mandel

Socialismens framtid

Den socialistiska rörelsen står idag inför en djup kris. Den berör alla partier eller åsiktsriktningar. Krisen är äldre än kollapsen för de stalinistiska regimerna i Östeuropa. Den berör de socialdemokratiska partierna och fackföreningarna i nästan lika hög grad som de stalinistiska och poststalinistiska partierna. Krisens innebörd kan beskrivas i formeln: det socialistiska projektets trovärdighetskris.

Från som uppkomst i början av 1800-talet förknippades socialismen med tanken på en grundläggande förändring av samhället, att en ny samhällsordning skulle födas som skulle kännetecknas av en kvalitativt högre grad av jämlikhet, solidaritet och frihet – politisk och ekonomisk sådan – för folkets massor, än av kapitalismen någonsin skulle kunna erbjuda.

Efter mer än 150 år av medvetna ansträngningar och oerhörda uppoffringar från miljoner och åter miljoner människor har detta mål inte uppnåtts.

Misslyckandet i Sovjetunionen, Östeuropa och i Folkrepubliken Kina är uppenbart.

Femton familjer

Trots framsteg på moderniseringen och industrins område – framsteg som inte kan förnekas – har Sovjetunionen inte ”nått om” de mest utvecklade industrinationerna. ”Socialismen i ett land” har visat sig vara en reaktionär utopi. Den stalinistiska byråkratins styre har haft fruktansvärda brott som främsta kännetecken, Miljoner arbetare och bönder deporterades och dog. En miljon kommunister mördades. De arbetandemassorna berövades alla elementära demokratiska rättigheter. Förtryck av nationaliteter och storrysk chauvinism befrämjades. Nomenklaturans privilegier och social ojämlikhet växte monstruöst. Tiotals miljoner människor levde under fattigdomsgränsen. Skaparkraften inom vetenskap och konst stryptes.

När det gäller att förverkliga de socialistiska målen i Västeuropa är misslyckandet knappast mindre tydligt. Efter 50 år av ohotad politisk dominans i Sverige tvingades den nu tragiskt bortgångne Olof Palme konstatera att femton familjer dominerade landets ekonomiska liv. När den franska förenade vänstern vunnit en överväldigande majoritet i parlamentet 2/3-delar av platserna i nationalförsamlingen – med ett klart mandat att åstadkomma en grundläggande förändring i landet, så ändrades ändå ingenting.

När sådana erfarenheter har upprepats två, tre, fyra gånger – som i en rad av Europas nyckelländer under de senaste årtiondena – måste det till slut komma till en vändpunkt, precis som den i Sovjetunionen. Vändpunkten kom under åttiotalet.

Den påskyndades – som i Sovjet – av den samhällskris som växt fram ur den ekonomiska krisen. I Spanien, i Frankrike, i Sverige, i Italien, i Portugal, blev socialdemokratiska ministrar ansvariga för politik riktad mot fackföreningarna och för social nedrustning som drabbade den arbetande klassen. Brittiska och tyska socialdemokratiska ledare upprepar nu offentligt sina avsikter att driva samma politik. De breda massorna har dragit sin slutsats: den politisk som stalinistiska (och poststalinistiska) och socialdemokratiska masspartier bedriver har ej förverkligat det socialistiska projektet.

Och eftersom organisationerna till vänster om stalinism och socialdemokrati fortfarande är mycket svaga och inte heller framstår som kapabla att förverkliga detta projekt i en nära framtid, ses det inte längre som praktiskt möjligt.

Här och nu

Den internationella borgerligheten och demoraliserade ideologer på vänsterkanten begår emellertid ett svårt misstag, när de utifrån dagens uppbenbara kris för det socialistiska projektet gör bedömningen att det inte finns någon framtid för socialismen, att socialismen är uträknad och slut.

För det första var socialismen aldrig enbart en rörelse för ett nytt och bättre samhälle. Den var också en rörelse för att här och nu bekämpa kapitalismens mest vidriga uttryck. I denna bemärkelse är bokslutet till stora delar positivt, särskilt i Västeuropa. Den genomsnittlige löntagaren lever idag mycket bättre än vad han eller hon gjorde år 1900, 1920 eller 1930. Detta tack vare den socialistiska rörelsen. I alla sina varianter.

Massorna vet också detta. Tid efter annan kommer de att i val att fortsätta ge massivt röststöd till partier som tillhör denna rörelse. Men det kommer att vara ett stöd till det mindre onda. Det kommer inte längre att grundas på hoppet om att dessa partier kommer att förverkliga socialismen.

För det andra: denna rörelse för ett radikalt bättre samhälle – inte ett ”perfekt” samhälle, för perfektion är inte något som har med denna världen att göra – föddes inte ur några tänkares utopiska drömmar om paradiset. Den föddes ur en instinktiv massrevolt mot grundläggande orättvisor och mot det som är ont i våra samhällen, var sig om man, som vi, har kallat dem för kapitalistiska eller inte.

Det är helt orealistiskt att förvänta sig att världens massor, på grund av det som hände i Sovjet, plötsligt skulle vilja underkasta sig fullständigt oacceptabla livsvillkor. Det gäller inte bara den så kallade ”Tredje världen”. Det gäller också USA och Västeuropa. I morgon kommer det att gälla också Östeuropa, Sovjet, Kina och Japan.

Fördelningen av nationalinkomsterna har under det gångna årtiondet blivit allt sämre, från den genomsnittliga nordamerikanska eller västeuropeiska löntagarens synpunkt sett. Det kommer bland annat till uttryck i sådana fakta som att 15 procent av befolkningen i USA idag lever under fattigdomsgränsen. I många europeiska länder är för övrigt denna procentsiffra likadan eller högre. I New York, världens rikaste stad – en stad där en bankrutt spekulant som herr Trump får 200 000 dollar från bankerna varje månad till sina personliga utgifter – har tiotusentals arbetarfamiljer, som har arbeten, inte längre pengar till hyran, utan måste dela lägenhet med andra familjer.

Rätten att besluta i brännande frågor, på vilkas lösning frågan om mänsklighetens fysiska överlevnad bokstavligen beror – att stoppa den ekologiska katastrofen, att stoppa kapprustningen och produktionen av vapen, att stoppa den hunger och död i Tredje världen som blir allt värre – förblir i händerna på regeringar och stater som suttit vid makten i decennier. De har visat sin oförmåga (och, kan vi tillägga, sin ovilja) att lösa dessa frågor om liv eller död

Skrida till verket

Åter igen: vår förutsägelse är, att en växande del av befolkningen inte kommer att acceptera detta. Hundratusentals miljoner människor kommer att skrida till verket och handla i akt och mening att ta sina öden i egna händer.

I ett första skede kommer dessa reaktioner från massorna att förbli uppsplittrade och begränsade i tiden, dvs det borgerliga samhället kommer att kunna värja sig. Men genuint socialistiska krafter, krafter som inte demoraliserats kommer efterhand att lära sig så som de gjorde under 1800-talets två sista decennier – att närma sig och knyta band med dessa

spontana reaktioner från massorna, att gradvis förena sig med dem för att tillsammans utgöra och bli en ny socialistisk massrörelse

Tre villkor skulle behöva uppfyllas för att detta perspektiv inte skulle bli verklighet.

Antingen tror man på att det under de kommande åren inte kommer att uppstå explosiva kriser i världen så som den ser ut – ekonomiska, sociala, politiska, militära och ekologiska krafter.

Eller så tror man, att folk inte kraftfullt och massivt kommer att reagera på de följder som dessa kriser för med sig.

Eller så tror man, att dessa massreaktioner kommer att begränsa sig till dagsfrågor. Att de inte kommer att utmytna i allmänna politiska slutsatser om att det behövs en grundläggande omorganisering av hela samhället.

Dessa tre antaganden är helt orealistiska. Vi socialister har större verklighetskontakt än så. Vi vet bättre vad breda folklager verkligen vill och känner. Vi vet bättre än förespråkarna för ”real-politik” bland professionella politiker och demoraliserade föredettingar på vänsterkanten.

Pånyttfödelse

Och socialismens nuvarande kris kommer i den bemärkelsen att kunna leda till en kraftfull pånyttfödelse för socialismen på en bredare och mer hälsosam grund än i det förflutna. Vad världens socialister idag måste sätta främst är, att återvända till socialismens grundläggande budskap om självstyre och självförverkligande för massan av arbetande människor; radikal utvidgning av direkt och pluralistisk demokrati i ekonomins och politikens nyckelfrågor.

Socialister ska motsätta sig det dubbla misslyckandet för statlig ekonomisk despotism för privat välstånd – det senare med trettio miljoner arbetslösa i västvärlden som följd. Det är en enkel men djupt revolutionär idé. Massan av arbetande människor ska ha rätten att själva demokratiskt besluta vad de ska producera, hur de producerar det och vilka mål för konsumtionen som ska garanteras av denna produktion.

Folken i världen ska ha rätten att själva besluta i frågor om krig och fred.

Socialisterna ska åter identifiera sig med detta socialismens ursprungliga budskap och enbart använda sig av och föreslå åtgärder som står i samklang med dessa mål. Om de, alltid och överallt och utan hänsyn till ”real-politik”, kompromisslöst slåss mot utsugning, mot förtryck, mot skriande orättvisor, kommer det att vara omöjliga att besegra. Då kommer de återigen att överallt förkroppsliga idén om radikal mänsklig frigörelse, idén om människans frihet.

Ernest Mandel

1 oktober 1990